

ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ЦЕНТРУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СССМ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА З НЕДЕРЖАВНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯ В РАМКАХ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І.М. Палько

*аспірантка кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
Житомирського державного університету ім. І.Франка*

У статті розглянуто особливості організації неформальної освіти з питань толерантності в рамках проектної діяльності, на прикладі Центру міжкультурної толерантності ЖДУ ім. І.Франка; визначено алгоритм підготовки та реалізації проектів; підкреслено потребу готовності соціальних педагогів до проектної діяльності як безпосередніх виконавців соціального замовлення.

В статье рассмотрено особенности организации неформального образования по вопросам толерантности в рамках проектной деятельности, на примере Центра межкультурной толерантности ЖГУ им. И. Франка; определено алгоритм подготовки и реализации проектов; подчеркнута потребность готовности социальных педагогов к проектной деятельности как непосредственных исполнителей социального заказа.

In the article the features of organization of informal education are considered on questions tolerance within the framework of project activity, on the example of Center of mizhkul'turnoy tolerance of Zhytomyr Ivan Franko State University; certainly the algorithm of preparation and realization of projects; underline necessity of readiness of social teachers to project activity as direct performers of social order.

Ключові слова: соціальний проект, проектування, полікультурність, толерантність, соціальний педагог.

Інтеграція України у Європейське співтовариство, трансформація соціальних традицій, власне полікультурність держави, а згідно сучасних тенденцій підвищена міграційна мобільність, ризики виникнення конфліктних ситуацій із питань національної ідентичності, потреби в збереженні власних традицій, побутування упередженого ставлення, певних стереотипів у населення, фактів вандалізму щодо історико-мистецьких пам'яток та ін., а з іншого боку — виїзд українців за кордон, де вже вони можуть стати об'єктами дискримінації, — все це вимагає інформаційної просвіти громадян, формування у них навичок толерантної поведінки та правової грамотності, а також дотримання демократичних правових норм, зокрема, щодо толерантності у полікультурному середовищі. На сьогодні актуально є організація неформальної освіти з питань толерантності шляхом реалізації соціальних проектів, що втілюються в життя державними та громадським організаціями, а соціальні педагоги є безпосередніми виконавцями соціального замовлення тощо. Згідно актуальності даної проблематики визначимо мету нашої роботи — розглянути особливості співпраці з громадськими в рамках проектної діяльності, на прикладі Центру міжкультурної толерантності ЖДУ ім. І.Франка.

Серед дослідників, які займалися вивченням проблематики проективної діяльності, можна відмітити В.М. Виноградова, О.О. Вяхіреву, Т.М. Дрідзе, В.А. Лукова, С.М. Щеглову [2, 157], М.О.Васильєву тощо, також різним аспектам педагогічного проектування присвячені праці В.П. Беспалька, Е.С. Заїр-Бека, І.О. Колесникової, С.О. Писарєвої, В.Є. Радіонова, В.О. Ченобитова та ін. Роботи Е.О. Орлової, В.Л. Глазичева, Т.М. Дрідзе, О.П. Маркова, Л.М. Когана, О.М. Яницького та ін. розглядають проблеми соціально-культурного проектування; у працях П.С. Лернера, Ж.Д. Піта, М.Б. Павлової, М.І. Гуревича, В.Д. Симоненка, І.О. Сасової, М.Б. Романовської, О.О. Фураєвої та ін. даний метод представлено як самостійну систему навчання та спосіб пізнання учнями соціуму [5, 91].

У конкретній формі — проектування є виразом прогностичної функції управління. Воно є попереднім відтворенням дійсності, створенням прототипу передбачуваного об'єкта, явища чи процесу за допомогою специфічних методів. Застосовується як для розробки різних варіантів вирішення нових соціальних проблем, так для складання соціальних планів і програм з регулювання видозмінених, хоч вже відомих, соціальних процесів та явищ [2, 157]. Сутність соціально-педагогічного проектування має полягати у виявленні педагогічного потенціалу соціального середовища й подальшого його перетворення у збагачене соціально-педагогічне середовище, оптимізоване метою соціального становлення особистості [4, 10]. Соціальний проект — це сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі, що змінюється, матеріальної

або духовної цінності. Це нововведення мусить мати просторово-часові обмеження, а його вплив на людей – визнаватися позитивним за соціальним значенням. Проекти надають можливість апробації ідей, пошуку та концентрації відповідних ресурсів [2, 158-159].

Проектна історія України з проблематики формування толерантності є достатньо багатого, зокрема зупинимося лише на деяких її аспектах, а саме: з 2002 р. Конгрес національних громад України займається проектами для української молоді, спрямованими на виховання міжнаціональної та міжрелігійної толерантності, зокрема Міжнародний проект “Простір толерантності” (з 2005 р. — табір “Джерела толерантності” та з 2006 р. — міжрегіональні мережі підліткових клубів толерантності в п’яти містах України (Київ, Львів, Сімферополь, Маріуполь, Харків), Молдові (Кишинев), Грузії (Тбілісі) [7]; з 2007 р. і до сьогодні Інформаційно-дослідницький центр “Інтеграція і розвиток” є провідною організацією АР Крим, що реалізує програми та проекти, спрямовані на формування толерантних взаємовідносин, взаєморозуміння, в суспільстві, розвитку діалогу, сприяння подоланню ксенофобії і нетерпимості: розробка та впровадження в освітнє середовище Криму та України інтегрованого курсу “Культура добросусідства” (з 2004 р.), проект “Подолання упереджень у молодіжному середовищі Криму” (2011-2012 рр.), проект “Єдність в різноманітності” (2012 р.), система тренінгів, круглих столів, науково-практичних конференцій та ін. [6]; проект “Розвиток культурного діалогу у Львові та Закарпатті”, що організовано Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні та профінансовано Урядом Канади через Канадський Фонд Підтримки Місцевих Ініціатив (Канадський фонд) (2008 р.); всеукраїнський проект “Поширення полікультурних цінностей через проведення заходів “Жива бібліотека” в Україні”, що реалізується Міжнародною організацією з міграції (МОМ) в Україні спільно з Державним комітетом країни в справах національностей та релігії і Східно-Європейським Інститутом Розвитку (СЄІР) (з 2010 р.); проект “Толерантність на уроках новітньої історії”, що був здійснений благодійною організацією “Благодійний фонд “Перше вересня” за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” (2010 р.); проект “Спецкурс для студентів педагогічних ВНЗ з формування толерантності при вивченні історії в школі”, реалізовано Всеукраїнською спілкою викладачів суспільних дисциплін і громадської освіти за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” (2010 р.); проект “Сприяння вихованню міжнаціональної та етнічної толерантності серед молоді Луганської обл.”, що реалізовувався громадською організацією “Серце Жінки” (2010 р.); реалізовано проект “Українські книги для навчання толерантності”, що здійснювався рядом українських недержавних організацій при фінансовій підтримці нідерландських організацій Дім Анни Франк, Фонд проектів Центрально- і Східноєвропейського книговидавництва (2010-2011 рр.); проект “Історія Голокосту”, що реалізується Українським центром вивчення історії Голокосту спільно з Всеукраїнською програмою “Розуміємо права людини” за підтримки фундації Матра Кап та посольства королівства Нідерландів в Україні (2011-2012 рр.); проект “Форум-театр як інструмент розвитку міжкультурної толерантності” за сприяння UIA — в рамках благодійної програми САФ Росія “Європейські спільноти” та Хмельницького благодійного фонду Хесед-Бешт (2011 р.); національний соціальний проект до Євро-2012 “Давай разом!”, реалізований Державною службою молоді та спорту спільно з Представництвом ООН в Україні, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), UNAIDS, Фондом народонаселення ООН, координатором проектів ОБСЄ в Україні, LaStrada та ін. (2011 р.); створена вистава “Вдома в Україні” — проект Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні за сприяння Американської асоціації юристів (ABA/ROLI) в рамках Програми з протидії ксенофобії та расизму в Україні та Росії, яка реалізується та підтримки Бюро демократії, прав людини та праці Державного департаменту США (2012 р.).

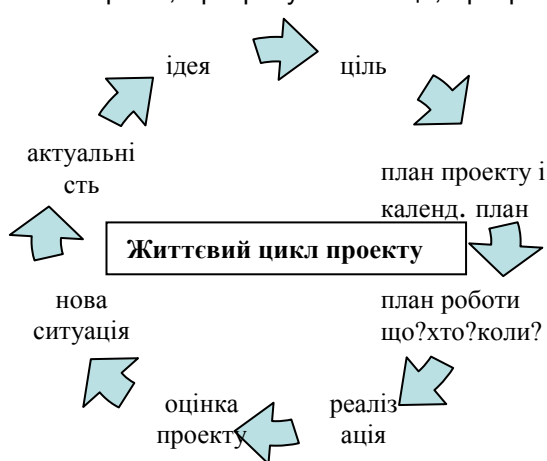
Опираючись на проаналізований досвід, було розроблено пріоритетні напрямки організації неформальної освіти з питань толерантності Центром міжкультурної толерантності СССМ Житомирського державного університету ім. І.Франка, що був створений з метою теоретичного обґрунтування, експериментальної перевірки, апробації та популяризації науково-методичних, просвітницьких програм з проблем міжкультурної толерантності. Центр взаємодіє із органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, закладами освіти, культури, установами, громадськими організаціями, національно-культурними товариствами, громадськими об’єднаннями національних меншин тощо. Крім того, безпосередня співпраця в спільній реалізації проектів, проведенні акцій, “круглих столів”, тренінгів та ін. здійснюється з Житомирською обласною Асоціацією фахівців соціальної сфери (ЖОАФСС), Житомирським міським палацом культури, а також Ініціативою розмаїття Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, Інформаційно-дослідницьким центром “Інтеграція і розвиток” (АР Крим) та за сприяння Американської асоціації юристів Ініціатива з Верховенства права (ABA/ROLI).

Проаналізовані соціальні проекти мають спільний вектор проектування, а тому для розробки власних та їх втілення можна запропонувати розроблений В.В. Докучаєвою алгоритм, що буде доречним і для запропонованих нижче проектів, а саме [4, с. 10—11]:

Табл. 1. Алгоритм підготовки та реалізації соціальних проектів

аналітико-діагностичний	аналіз ситуації; формулювання проблеми; діагностика чинників;
цілеутворюючий	вироблення ціннісних установок; визначення, ієрархізація цілей
стратегічно-прогнозуєчий	висунення гіпотез; моделювання варіантів рішення; прогнозування результату; формування стратегії діяльності
концептуально-створюєчий	формування концепції проекту; розробка узагальнених моделей діяльності; створення управлінських підсистем щодо реалізації проекту
організаційно-уточнюєчий	конкретизація завдань; визначення умов та засобів організації процесу проектування; планування етапів реалізації стратегії
експериментально-технологічний	впровадження проекту; моніторинг процесу реалізації; організація зворотного зв'язку; поточна оцінка; коригування
рефлексивно-оцінювальний	оцінка, аналіз, узагальнення результатів; формулювання проблем; визначення пріоритетних напрямків подальшої діяльності
оформлення	опис процесу й результатів проектування; дескрипція параметрів продукту проектування – інноваційної педагогічної системи; звіт за результатами проектної діяльності – у вигляді публікацій, повідомлень, доповідей, захисту проекту тощо
експертно-оцінювальний	партисипація проекту; заключення експертної комісії; щодо діяльності проектного колективу з визначенням перспектив

Або етапи планування та реалізації проекту можна відобразити у формі циклу (див. Схема 1.) [3, 18]. Конкретне формулювання цілей проекту забезпечить успішну його реалізацію, в якості орієнтира можна використати методику характеристики правильної постановки цілей “Smart-аналіз”, згідно до якої цілі мають бути конкретними, такі, що можна виміряти, такі, що можна досягнути, реалістичні, обмеженими в часі [3, с. 23]. Проект соціальної педагогіки розуміють як інтегровану систему, що складається зі: сформульованих проектних цілей; створених для цих цілей соціальних установ, фізичних об'єктів, систем соціального захисту; розроблених і затверджених відповідних документів – програм, планів, кошторисів, розрахунків тощо; розрахованих матеріальних ресурсів – матеріальних,

фінансових, трудових, часових; комплексу управлінських рішень і заходів з досягнення цілей [2, с. 159].

Згідно алгоритму розроблено та реалізовано Центром міжкультурної толерантності СССМ ЖДУ ім. І.Франка спільно з Житомирською обласною Асоціацією фахівців соціальної сфери (ЖОАФСС) за підтримки Американської Асоціації Юристів Ініціатива з Верховенства Права (ABA/ROLI) два основні проекти, а саме: “Формування толерантності до представників етнічних та меншинних груп населення через просвіту студентської молоді” (2010-2011 рр.), “До толерантного суспільства через інформаційно-освітні кампанії для студентської молоді” (2011-2012 рр.). Обидва проекти тривалістю по 9 місяців, географія проектів — Житомир, Житомирський район.

Схема 1. Модель життєвого циклу проекту

Реалізація проекту “Формування толерантності до представників етнічних та меншинних груп населення через просвіту студентської молоді” (2010-2011 рр.) передбачала вирішення водночас декількох актуальних проблем: просвіту молоді щодо міжкультурної толерантності, професійне становлення майбутніх соціальних педагогів, підвищення мотивації студентів до соціальної активності та захисту своїх прав тощо. Для нас було важливо, щоб представлена проблематика відображала потреби цільової аудиторії та якісно реалізовувалася у проекті, тому спочатку було проведено опитування серед студентів/студенток з метою визначення рівня обізнаності щодо теми толерантності. Проведення первинної діагностики дало можливість якісно розробити освітню сертифіковану програму, що складалася з п'яти восьми годинних тренінгів за наступними темами: “Толерантність. Когнітивно-орієнтований тренінг толерантності. Профілактика

ксенофобії”, “Міжкультурна взаємодія та етнічні стереотипи. Профілактика упереджень, стереотипів та дискримінації щодо представників інших культур”, “Міжкультурна комунікація та компетентність. Вербальна і невербальна комунікація”, “Конфліктологія. Навчання конструктивним способам виходу з конфліктних ситуацій, вираженню своїх почуттів і переживань без конфліктів та насильства”, “Толерантність як складова педагогічної культури і педагогічної компетентності вчителя. Відповідність принципів виховання толерантності принципам педагогіки ненасильства-педагогіки співробітництва”. Організовано дискусійний відеоклуб, метою якого було започаткування ефективного та активного діалогу щодо обговорення проблем толерантності в українському суспільстві. Наступною формою превентивної роботи стала інтерактивна вистава “Я не люблю, або...”, що була створена студентським аматорським “Соціально-інтерактивним театром життя”. Метою такої форми роботи є не лише перегляд вистави, але й дискусія по її завершенню, не лише інформування, але й вплив на емоційну сферу глядача. Вистава стала переможцем IV Міського фестивалю “Ми обираємо майбутнє” 27-28 квітня 2011 р. Крім того, створено Інтернет-сторінку міжкультурної толерантності на сайті ЖДУ: <http://sssm.zu.edu.ua/trening.html>; електронну бібліо- та відеотеку. Досвід, отриманий у проекті, втілений у методичних рекомендаціях “Методика організації неформальної освіти студентів із питань міжкультурної толерантності”, де подано модель організації неформальної освіти студентів із питань міжкультурної толерантності, аналізується її необхідність і методи та форми проведення. По завершенню проекту було проведено повторне опитування учасників. Логічним завершенням проекту та гарантом його подальшої життєдіяльності було створення Центру міжкультурної толерантності при СССМ, а також продовжила діяти тренінгова програма Школи міжкультурної толерантності Центру тощо.

Співпраця Центру, Житомирської обласної Асоціації фахівців соціальної сфери та Американської Асоціації Юристів Ініціатива з Верховенства Права (ABA/ROLI) була продовжена в рамках проекту “До толерантного суспільства через інформаційно-освітні кампанії для студентської молоді” (2011/2012 рр.), метою якого є підвищення рівня обізнаності студентської молоді щодо питань міжкультурної різноманітності та толерантності до представників етнічних та меншинних груп населення шляхом проведення інформаційно-освітніх кампаній для студентів вищих навчальних закладів міста Житомира. Проведено 10 інформаційних кампаній, кожна з яких складається з декількох елементів: інтерактивна вистава, головною ідеєю якої є залучення молодих людей безпосередньо в театральну дію, що розігруються “Соціально-інтерактивним театром життя”. Вистава, яка триває близько 20 хвилин, включає у себе кілька сцен за темою дискримінації національних та меншинних груп населення. Далі розпочинається дискусія та рольові ігри, що проводяться фасилітаторами – експертами та членами Асоціації. Подальша дискусія має проходити в максимально дружніх обставинах для того, щоб учасники могли відкрито говорити про питання, які їх хвилюють. Власне тому і був вибраний формат кава-бесіди. Звертаючись до проблеми зростання випадків ксенофобії та расизму в країні, додана ще одна частина – міні-лекція, в якій пояснюється, юридичні аспекти та дії у разі випадків насильства, або переслідування представників етнічних та меншинних груп населення, яким чином та де, можна отримати соціальну правову допомогу (волонтери Юридичної клініки ЖДУ ім. І.Франка). Наприкінці заходу поширюється інформаційний довідник, який буде містити інформацію про алгоритм поведінки та отримання допомоги у разі порушення відповідних прав. Таким чином, інформаційно-освітня кампанія включає: 1) інтерактивну виставу; 2) дискусію у форматі кава-бесіди; 3) рольові ігри; 4) міні-лекцію юриста; 5) розповсюдження інформаційних матеріалів. Планується видання методичного посібника для громадських організацій та студентських об'єднань “Допомога потерпілим від проявів ксенофобії, расової та етнічної дискримінації”. Паралельно з інформаційними кампаніями проводиться конкурс студентських есе “Я – у мультикультурному суспільстві”. Переможці конкурсу будуть оголошені на заключному проектному заході – Панельній дискусії “До толерантного суспільства через неформальну освіту”, яка відбудеться 25 травня 2012 р.

Реальне включення студентів не тільки в осмислення свого професійного оточення, але й перетворення його; можливість рішення проблем і реалізації ідей, особистісно-значущих для педагогів; одержання реальних результатів своєї праці, впровадження їх в життя; поступове освоєння технології особистісного проектування своєї освіти, професійної діяльності, рішення життєво важливих питань; вільне творче самовираження педагогів, що не обмежується рамками предмета, бюджету часу; відчуття реальної користі, що принесе розроблений і впроваджений проект; освоєння досвіду емоційно-ціннісного відношення до дійсності; інший рівень, інша якість, інший зміст проблем, які доводиться вирішувати суб'єктам освітнього процесу; необхідність використання при розробці проектів знань із різних предметів, вихід їх за межі змісту традиційного навчання; більшу варіативність у

застосуванні різних алгоритмів проектування [5, 97] дозволяє говорити про професійне вдосконалення майбутніх фахівців поза рамками традиційної освіти. Можна стверджувати, що проєктивна діяльність є основою інновацій у соціальній педагогіці, а відповідно і розвитку соціального педагога, у цілому [2, 162]. Проте перспективами подальших розвідок у даному напрямі є з'ясування готовності майбутніх соціальних педагогів до проєктної діяльності в рамках неформальної освіти з питань толерантності.

Література

1. Басюк Т.П. Соціально-педагогічний потенціал проєктної діяльності міжнародних неурядових організацій, які працюють в інтересах дітей / Т.П. Басюк // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. — 2008. — Вип. 123. — С. 15—20. — (Серія “Педагогічні науки”).
2. Васильєва М.О. Проєктна діяльність як основа професійного розвитку соціального педагога / М.О. Васильєва // Соціальна робота в Україні : теорія і практика, 2011. — №3/4. — С. 156—162.
3. Давай сделаем проєкт! : путеводитель по проєктному менеджменту / Сост. и ред. нем. изд. Паулине Толон ; ред. на рус. Зоя Лукьянова, Оксана Иванова, Мария Долгих, Зигрун Деринг ; перевод. с нем. — Пермь : ЗАО “Полиграфкомплект”, 2007. — 202 с.
4. Докучаєва В. В. Соціально-педагогічне проєктування як різновид соціальної творчості / В.В. Докучаєва // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — № 4 (215). — С. 5—13.
5. Лісіна Л.О. Проєктна діяльність як складова професійно-педагогічної культури / Л.О. Лісіна // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2009. — №143. — С. 90—98.
6. <http://www.ciet.org.ua>
7. <http://www.tolerspace.org.ua>